

УДК 636.32/38 (477)

Понько Л. П.

кандидат сільськогосподарських наук,
асистент кафедри технології виробництва і переробки продукції тваринництва,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: ponko_lyuda@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4405-7781

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІВЧАРСТВА В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація

Вівчарство – важливий напрям тваринництва, який, однак, має чимало проблем. Сьогодні ця галузь є досить перспективною, проте потребує державної підтримки, це, у свою чергу, сприятиме зниженню собівартості продукції вівчарства і зростанню прибутків.

За даними Державної служби статистики України, до 2020 року спостерігається постійне скорочення поголів'я овець, а вже з 2021 року в усіх категоріях господарств його чисельність зростає. Варто відмітити, що промислове ведення вівчарства в Хмельницькій області активно почало розвиватися з 2021 року завдяки державній підтримці. Так, поголів'я овець у всіх категоріях господарств із 2020 року до 2022 року зросло на 13,5 тис. гол.: на підприємствах – на 12,6, у господарствах населення – на 0,9 тис. гол.

Ситуація з вівчарством значно погіршилася з моменту повномасштабного вторгнення. Через пряму агресію ворога Україна втратила 30% поголів'я овець. Зниження цін, розрив логістичних ланцюгів створили великі проблеми.

Важкою проблемою галузі вівчарства є зменшення якісного племінного поголів'я. Чисельність племінних овець у Хмельницькій області на початок січня 2023 року становила 12300 тис. гол. Це на 650 тис. голів менше порівняно з 2022 роком. Припинили своє існування племінні господарства з розведення таких порід, як асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною, північнокавказька й мериноландшаф. Проте з 2020 року створено нові племрепродуктори з розведення овець романівської породи та дорпер.

За даними статистичного аналізу, виробництво баранини й козлятини в господарствах усіх категорій Хмельницької області з 2000 року до 2021 року залишається на однаковому рівні – 0,2 тис. т у забійній масі.

За 2022 рік виробництво вовни в усіх категоріях господарств становило 5 т, що на 24 т менше порівняно з 2000 роком. Виробництво вовни в підприємствах і господарствах населення за 2018 рік було в межах 1 т і 5 т, це менше порівняно з 2000 роком на 20 т і 3 т відповідно. З 2019 року на підприємствах і в господарствах населення взагалі припинили виробляти вовну, так як це економічно не вигідно.

Стосовно середнього настригу вовни від однієї вівці, то за 2022 рік у господарствах усіх категорій він становив 0,3 кг, що менше, ніж у 2000 році, на 1,9 кг. Така ситуація пояснюється низькими закупівельними цінами й відсутністю належного ринку збуту вовни, що негативно впливає на зацікавленість товаровиробників.

Ключові слова: вівчарство, поголів'я, баранина, виробництво вовни, настриг вовни.

Вступ. Вівчарство – унікальна галузь тваринництва, яка має велике народногосподарське значення, дає різноманітну продукцію із цільними властивостями для харчової промисловості: баранину – м'ясо преміум-класу, молоко, високоякісні м'які і тверді сири різних видів, а також сировину для текстильної та шубної промисловостей – вовну, смушки, овчини і шкіру. Вироби з овечої вовни мають цільні гігієнічні властивості, не можуть повною мірою замінюватися синтетикою [6–11].

Вівці краще пристосовуються до умов зовнішнього середовища, годівлі й утримання, ніж інші сільськогосподарські тварини, характеризуються добрими селекційними ознаками, оскільки корисні властивості батьків добре успадковують нащадки. Вівці мають високі темпи відтворення, оскільки характеризуються прискореним оборотом стада й високою плодючістю. За рік на 100 маток можна отримати 120–140 ягнят. Звичайно, вирощування овець не настільки високорентабельне, як вирощування птиці. Проте вівчарство – найменш енерговитратна галузь [8, с. 101].

Мета статті – проаналізувати рівень сучасного розвитку галузі вівчарства в Хмельницькій області за даними літературних джерел, Державної служби статистики тваринництва України [13; 14] і державних реєстрів суб'єктів племінної справи у тваринництві [5].

Матеріал і методика дослідження. Для вивчення цієї теми використано статистичний, графічний, ретроспективний аналіз, аналітичний і порівняльний методи дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. За період незалежності України галузь вівчарства зазнала непоправних втрат. Це зменшення кількості поголів'я, маточного стада (відтворювальної частини) і породного складу овець з унікальними генетичними ресурсами. Зникли племінні господарства, що займалися розведенням

овець таких порід, як північнокавказька, кавказька тонкорунна, тексель, кримський і приазовський типи цигайської, багатоплідний тип каракульської породи тощо [2, с. 38; 9, с. 3; 11, с. 303].

За даними І.І. Тимофійшина й О.М. Дереша [11, с. 303], за 1990–2011 роки поголів'я овець у сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності в Хмельницькій області зменшилося в 57,3 раза (з 234,9 до 4,1 тис. голів), виробництво вовни скоротилося у 82 рази (з 656 до 8 тонн).

За даними багатьох науковців, критичний стан галузі вівчарства зумовлений відсутністю державної підтримки та сприятливих економічних умов для її розвитку, диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію та цивілізованого ринку збуту продукції вівчарства. Раніше основним напрямом цієї галузі було лише виробництво вовни, тому що вівчарство працювало на легку промисловість. Вівчарство перетворилося в дрібнотоварну галузь [9, с. 4; 11, с. 303].

Утрата загального поголів'я овець в Україні на 20–30% потребує часу на його відновлення до 10 років, а за втрат поголів'я більше ніж 30% – 40–50 років [11, с. 304].

Сьогодні вівчарство є однією з перспективних галузей із таких позицій, як ефективне використання землі, рівень зайнятості населення, забезпечення легкої та переробної промисловостей незамінною сировиною і продуктами харчування. Вівці здатні використовувати пасовища 8–9 місяців на рік, тому їх можна вирощувати в усіх районах України [1; 9; 16].

Наша країна має значний потенціал у промисловому розвитку вівчарства. Щодо експорту, то Україна може поставляти баранину, різні види сиру, молочні продукти на міжнародні ринки.

За даними Державної служби статистики України (таблиця 1), до 2020 року спостерігається постійне скорочення поголів'я овець, а вже з 2021 року в усіх категоріях господарств його чисельність зростає. Варто відмітити, що промислове ведення вівчарства в Хмельницькій області активно почало розвиватися з 2021 року завдяки державній підтримці.

Таблиця 1. Динаміка поголів'я овець Хмельницької області станом на 01.01 (тис. голів)*

Показник	Роки								
	2001	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Господарства всіх категорій	10,8	5,4	5,9	5,8	4,8	5,0	4,4	11,4	17,9
Підприємства	9,0	3,5	3,7	3,5	2,5	2,3	2,0	8,0	14,6
Господарства населення	1,8	2,0	2,2	2,3	2,3	2,7	2,4	3,4	3,3

*Джерело: статистичні збірники Державної служби статистики України «Тваринництво України», 2010–2021 роки.

Так, поголів'я овець у всіх категоріях господарств із 2020 року до 2022 року зросло на 13,5 тис. гол., у підприємствах – на 12,6, у господарствах населення – на 0,9 тис. гол. На початок 2022 року в господарствах населення утримується лише 3,3 тис. голів, проте значна їх кількість узагалі не облікована (це поголів'я не відображається в статистичних збірниках).

Сьогодні на ринку стрімко розвивається молочне вівчарство. Цей напрям молочного виробництва має чимало проблем, пов'язаних із невеликою кількістю споживання овечого молока і продуктів їх переробки тощо. Але, за свідченням експертів, майже в кожній області України є успішні овечі ферми. Проте їх кількість обмежена, оскільки цей напрям тваринництва має відмінні специфічні характеристики [4].

У Хмельницькій області займаються розведенням овець такі господарства: ТОВ «Імпортно-експортна компанія «ТОРГДІАЛ», Паляниця А.С. ФОП, ТОВ «Шепард Поділля», ВКФ «Пілігрим», СТОВ «Волиця», ФГ «Михнівка», СГК «Хижники», СГ «Лан», СВК «Лабунський» тощо.

Вагомою проблемою галузі вівчарства є зменшення якісного племінного поголів'я. Чисельність племінних овець у Хмельницькій області на початок січня 2023 року становила 12300 тис. гол. (таблиця 2). Це на 650 тис. голів менше порівняно з 2022 роком [13].

Припинили своє існування племінні господарства з розведення таких порід, як асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною, північнокавказька й мериноландшаф. Проте з 2020 року створено нові племрепродуктори з розведення овець романівської породи та дорпер.

Ситуація з вівчарством значно погіршилася з моменту повномасштабного вторгнення [4]. Голова громадської організації «Асоціація вівчарів» повідомляє, що через пряму агресію ворога Україна втратила 30% поголів'я овець. Зниження цін і розрив логістичних ланцюгів створили великі проблеми. За його словами, сьогодні тваринники не можуть експортувати баранину, тому що закриті кордони, і ситуація досі не визначена [15]. Економічна нестабільність в Україні призвела до зменшення попиту на продукцію галузі вівчарства, особливо в преміум сегменті [4].

У ГС «Вівчарство та козівництво України» зазначають, що планується відновлення державної програми підтримки. Це може стабілізувати ситуацію в галузі та сприяти її подальшому розвитку [4].

Таблиця 2. Племінне поголів'я овець Хмельницької області станом на 01.01 (тис. голів)*

Господарство	Статус	Порода	Роки					
			2015	2016	2019	2020	2022	2023
СВК «Лабунський»	ПР	Асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною	75	100	111	81	-	-
		Північнокавказька	246	291	-	-	-	-
«Меринос-Україна» ТОВ	ПР	Мериноландшаф	695	551	-	-	-	-
Паляниця А.С. ФОП	ПР	Романівська	-	-	-	3425	12758	12096
ТОВ «Імпортно-експортна компанія «ТОРГДІАЛ»	ПР	Дорпер	-	-	-	102	192	204
Разом по Хмельницькій області			1016	942	111	3608	12950	12300

*Джерело: Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві (2015–2022 роки).

За даними І.О. Супрун та інших [12, с. 26], реєстрація нових порід в Україні – це досить складний процес, тому господарства не бажають його проходити. Господарства імпортують овець нових порід, але не реєструють їх у племінному реєстрі. Підприємства, які не мають племінного статусу, займаються селекційною роботою лише в межах свого господарства, не інформуючи державні органи. Насправді племінна цінність овець у товарних підприємствах може бути вищою, аніж у племінних, відповідно, це дискредитує всю племінну систему.

Галузь вівчарства вимагає уваги й підтримки, але при цьому має значний потенціал для подальшого розвитку й успішного функціонування на міжнародному ринку [4].

Сьогодні одним із перспективних напрямів у вівчарстві є виробництво баранини. Для досягнення найвищої м'ясної продуктивності овець потрібно розводити спеціалізовані м'ясні породи, проте використовувати на м'ясо можна тварин будь-якого напрямку продуктивності. Ринок України сьогодні вільний для продуктів із м'яса овець. Українська продукція вівчарства користується сталим попитом на міжнародному ринку, предметом експорту є живі тварини, м'ясо та субпродукти. Основними споживачами баранини є країни Африки й Азії [12, с. 23].

За даними статистичного аналізу, виробництво баранини та козлятини в господарствах усіх категорій Хмельницької області з 2000 року до 2021 року залишається на однаковому рівні – 0,2 тис. т у забійній масі [13].

Важливою продукцією галузі вівчарства є вовна, з якої виготовляють високоякісні трикотажні тканини, ковдри, пледи, килими, жилети, ліжники, різні в'язані вироби тощо. Овеча вовна – це унікальний природний матеріал, який використовується з давніх часів і досі не має гідного синтетичного аналогу. Вироби з вовни створюють здоровий мікроклімат, заспокоюють нервову систему, запобігають алергії. Вовна має лікувальні властивості, допомагає при ревматичних захворюваннях, остеохондрозі, артрозі й радикуліті. Позитивна дія вовни на організм людини відбувається за рахунок ланоліну, який вона містить. Зі шкур овець отримують овчини, високоякісний матеріал для виготовлення одягу, взуття й інших виробів.

За 2022 рік виробництво вовни в усіх категоріях господарств становило 5 т, що на 24 т менше порівняно з 2000 роком (рис. 1).

Виробництво вовни на підприємствах і в господарствах населення за 2018 рік було в межах 1 та 5 т, це менше порівняно з 2000 роком на 20 і 3 т відповідно. З 2019 року на підприємствах і в господарствах населення взагалі припинили виробляти вовну, так як це економічно не вигідно.

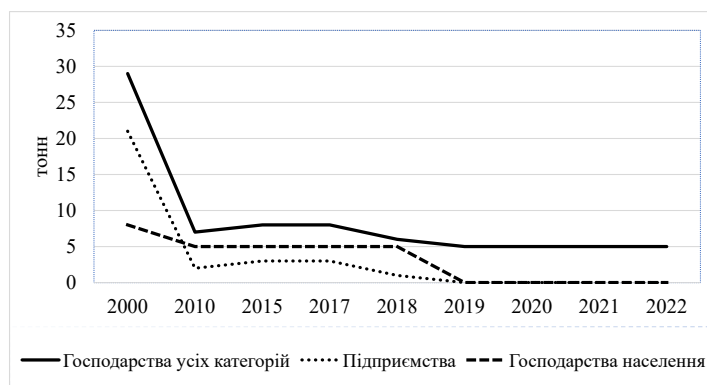

Рис. 1. Динаміка виробництва вовни в Хмельницькій області (т)*

*Джерело: побудовано автором на основі даних статистичних збірників Державної служби статистики України «Тваринництво України» за 2010–2021 роки.

Що стосується середнього настригу вовни від однієї вівці, то за 2022 рік у господарствах усіх категорій він становив 0,3 кг (рис. 2), що менше, ніж у 2000 році, на 1,9 кг. Така ситуація пояснюється низькими закупівельними цінами й відсутністю належного ринку збуту вовни, що негативно впливає на зацікавленість товаровиробників.

Сьогодні велика кількість овець не облікована й не відображається в статистичних збірниках. Продукція, яка виробляється, використовується лише для власного споживання, тільки маленька частина потрапляє на ринок. Дрібні господарства не можуть забезпечити стабільних поставок продукції на ринки, з огляду на всі витрати на утримання однієї тварини, виробництво продукції виходить надто дороге. Виробники не мають прямого доступу до переробних структур, тим більше до реалізації власної продукції на міжнародному ринку. Незважаючи на всі переваги й лікувальні властивості, якими володіє продукція вівчарства (баранина, ягнятина та молоко), українське населення немає культури споживання цих продуктів харчування [1, с. 31].

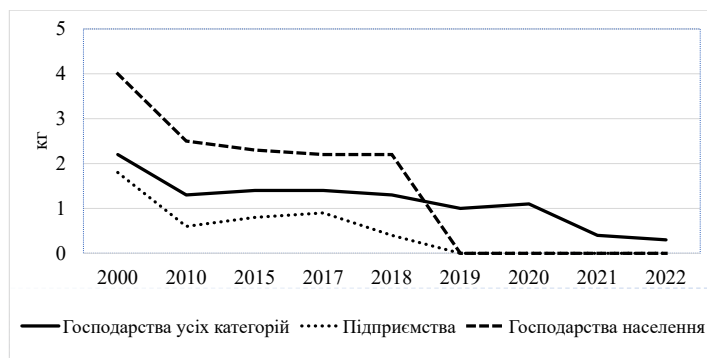

Рис. 2. Середній річний настриг вовни від однієї вівці (кг) *

*Джерело: побудовано автором на основі даних статистичних збірників Державної служби статистики України «Тваринництво України» за 2010–2021 роки.

Для розвитку ринкових відносин потрібно вирішити низку практичних завдань зі створення конкурентоспроможної галузі вівчарства. Маркетинг, який сьогодні існує, не вигідний для господарств, які утримують овець, адже вони продають сировину переробній промисловості за безцінь. Вихід із такого становища – це створення інтегрованих структур, які будуть поєднувати виробництво, промислову переробку й реалізацію готової продукції вівчарства [1, с. 31].

Висновки. Розвиток вівчарства в Хмельницькій області є досить перспективним, однак має чимало проблем. Вівчарство – важливий напрям тваринництва, проте ця галузь досі знаходиться на стадії становлення. Для успішного її розвитку й підвищення продуктивності овець потрібно:

розширити породний склад поголів'я овець за рахунок імпортованих високопродуктивних тварин з метою схрещування їх із місцевими вівцематками, адже збільшення поголів'я та підвищення продуктивності вівцематок – найважливіший критерій розвитку галузі вівчарства;

- здійснювати племінну роботу з вівцями на державному рівні;
- налагодити зоотехнічний і племінний облік;
- запровадити пільгові кредити на будівництво нових комплексів і реконструкцію наявних ферм;
- використовувати зарубіжний досвід ведення галузі вівчарства;
- нарощувати поголів'я високопродуктивних м'ясних порід для експорту, адже попит міжнародного ринку на баранину постійно зростає;
- забезпечити державну підтримку галузі, що, у свою чергу, сприятиме зниженню собівартості продукції вівчарства і зростанню прибутків.

Список використаних джерел

1. Бойко В.О. Перспективи розвитку та підвищення конкурентоспроможності галузі вівчарства на Херсонщині. *Економіка АПК*. 2018. № 1. С. 26–33.
2. Вдовиченко Ю.В., Жарук П.Г. Генетичні ресурси овець в Україні. *Вісник аграрної науки*. Київ, 2019. № 5 (794). С. 38–44. DOI: 10.31073/agrovisnyk201905-04.
3. Вівчарство може стати одним із напрямів тваринництва, який найпростіше запустити на деокупованих територіях. *Agroportal* : веб-сайт. URL: <https://agroportal.ua/publishing/intervyu/vivcharstvo-mozhe-stati-odnim-iz-napryamiv-tvarinnictva-yakiy-nauprostishe-zapustiti-na-deokupovanih-teritoriyah> (дата звернення: 02.04.2024).
4. Вільна ніша: чому вівчарство та козівництво залишаються в межах ремісничого виробництва. *Agroportal* : веб-сайт. URL: <https://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/vilna-nisha-chomu-vivcharstvo-ta-kozivnictvo-zalishayutsya-v-mezhah-remisnichogo-virobnictva> (дата звернення: 04.04.2024).
5. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2022 рік / загальна редакція С.В. Прийми. Київ, 2023. Том II. 190 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmninnkpcapjcgpclefindmkaj/https://minagro.gov.ua/storage/app/uploads/public/65c/9cf/401/65c9cf40166a5834793892.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).

6. Жарук Л.В., Коваль Т.С., Козак О.А. Розвиток світового ринку продукції вівчарства. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 60–71. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008060>.
7. Скоріше живе, ніж мертве: як українське вівчарство здійснило експортний прорив. *Agroportal* : веб-сайт. URL: <https://agroportal.ua/publishing/analitika/skoree-zhiv-chem-merstv-kak-ukrainskoe-ovtsevodstvo-osushchestvilo-eksportnyi-proryv> (дата звернення: 01.04.2024).
8. Славкова О.П., Ковальова О.М. Перспективи розвитку вівчарства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. С. 101–106. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/22.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).
9. Стан та наукове забезпечення галузі вівчарства в Україні / Ю.В. Вдовиченко та ін. *Науковий вісник «Асканія-Нова»*. 2016. Вип. 9. С. 3–16. URL: http://ascaniansc.in.ua/images/M_images/20169.pdf (дата звернення: 25.03.2024).
10. Сушарник Я.А. Аналіз сучасного стану ринку вівчарства. *Науковий Вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9–10 (286–287). С. 92–98.
11. Тимофійшин І.І., Дереш О.М. Стан та шляхи відродження вівчарства Хмельниччини. *Таврійський науковий вісник*. 2021. № 81. С. 303–305. URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/81_2012/60.pdf (дата звернення: 26.03.2024).
12. Супрун І.О., Гетья А.А., Фичак В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку вівчарства в Україні. *Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва* : збірник наукових праць. 2021. № 2. С. 21–31. DOI: 10.33245/2310-9289-2021-166-2-21-31.
13. Тваринництво України : статистичний збірник 2009–2021 / Державна служба статистики України. Київ, 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_tvar_zb.htm (дата звернення: 20.03.2024).
14. Тваринництво України : статистичний збірник 2022 / Державна служба статистики України. Київ, 2023. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf (дата звернення: 15.04.2024).
15. Через війну Україна втратила 30% поголів'я овець. *Agroportal* : веб-сайт. URL: <https://agroportal.ua/news/zhivotnovodstvo/cherез-viynu-ukrajina-vtratile-30-pogoliv-ya-ovets> (дата звернення: 05.04.2024).
16. Prospects of use of genetic resources of sheep in Ukraine / I. Suprun et al. *Acta fytotechn zootechn*. 2021. № 24 (1). P. 35–43. DOI: 10.15414/ afz.2021.24.01.35-43.

Ponko L. P.

*Candidate of Agricultural Sciences,
Assistant at the Department of Technology of Production and Processing of Livestock Products,
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: ponko_lyuda@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4405-7781*

THE CURRENT STATE AND PROSPECTS OF SHEEP BREEDING IN KHMELNYTSKYI REGION

Abstract

Sheep breeding is an important branch of animal husbandry, but it has many problems. Today, this industry is quite promising, but it needs state support, which in turn will help reduce the cost of sheep production and increase profits.

According to the State Statistics Service of Ukraine, the number of sheep has been steadily declining until 2020, and since 2021, the number of sheep has been growing in all categories of farms. It is worth noting that industrial sheep farming in Khmelnytskyi region has been actively developing since 2021, thanks to government support. Thus, the number of sheep in all categories of farms from 2020 to 2022 increased by 13.5 thousand heads; in enterprises – by 12.6; in households – by 0.9 thousand heads.

The situation with sheep farming has deteriorated significantly since the full-scale invasion. Due to direct enemy aggression, Ukraine has lost 30% of its sheep population. Falling prices and broken logistics chains have created major problems.

A significant problem in the sheep industry is the decline in quality breeding stock. The number of breeding sheep in the Khmelnytsky region amounted to 12300 thousand heads at the beginning of January 2023. This is 650 thousand less than in 2022. Breeding farms for breeding such breeds as Askania meat and wool with crossbred wool, North Caucasian and Merino wool have ceased to exist. However, since 2020, new breeding facilities have been established to breed Romanov and Dorper sheep.

According to statistical analysis, the production of lamb and goat meat in farms of all categories in Khmelnytskyi region from 2000 to 2021 remained at the same level – 0.2 thousand tons in slaughter weight.

In 2022, wool production in all categories of farms amounted to 5 tons, which is 24 tons less than in 2000. Wool production in enterprises and households in 2018 was between 1 and 5 tons, which is 20 and 3 tons less than in 2000, respectively. Since 2019, enterprises and households have stopped producing wool altogether, as it is not economically profitable.

As for the average amount of wool sheared per sheep, in 2022, in farms of all categories, it amounted to 0.3 kg, which is 1.9 kg less than in 2000. This situation is explained by low purchase prices and the lack of a proper market for wool, which negatively affects the interest of producers.

Key words: sheep breeding, livestock, lamb, wool production, wool shearing.

References

1. Boiko, V.O. (2018). Perspektyvy rozvytku ta pidvysychennia konkurentospromozhnosti haluzi vivcharstva na Khersonshchyni [Prospects for the Development and Competitiveness of the Sheep Industry in Kherson Region]. *Ekonomika APK – Economics of the agro-industrial complex*, 1, 26–33 [In Ukrainian].
2. Vdovychenko, Yu.V., & Zharuk, P.H. (2019). Henetychni resursy ovets v Ukraini [Genetic resources of sheep in Ukraine]. *Visnyk ahrarnoi nauky – Bulletin of Agrarian Science*, 5 (794), 38–44 [in Ukrainian].
3. Vivcharstvo mozhe staty odnym iz napriamiv tvarynnytstva, yakyyi naiprostishe zapustyty na deokupovanykh terytoriiakh [Sheep breeding can be one of the easiest livestock sectors to launch in the de-occupied territories]. *Agroportal*. Retrieved from <https://agroportal.ua/publishing/intervyu/vivcharstvo-mozhe-stati-odnim-iz-napriamiv-tvarinnictva-yakyyi-nayprostishe-zapustiti-na-deokupovanih-teritoriyah> [in Ukrainian].
4. Vilna nisha: chomu vivcharstvo ta kozivnytstvo zalyshaiutsia v mezhakh remisnychoho vyrobnytstva [A free niche: why sheep and goat breeding remain within the framework of handicraft production] *Agroportal*. Retrieved from <https://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/vilna-nisha-chomu-vivcharstvo-ta-kozivnytstvo-zalishayutsya-v-mezhah-remisnichoho-vyrobnictva> [in Ukrainian].
5. Pryimy, C.V. (2023). *Derzhavnyi reiestr sub'iektiv plemynnoi spravy u tvarynnytstvi za 2022 rik [State register of livestock breeding entities for 2022]*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Zharuk, L.V., Koval, T.S., & Kozak, O.A. (2020). Rozvytok svitovoho rynku produktsii vivcharstva [Development of the world market of sheep products]. *Ekonomika APK – The economy of the agro-industrial complex*, 8, 60–71. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008060> [in Ukrainian].
7. Skorishe zhyve, nizh mertve: yak ukrainske vivcharstvo zdiisnylo eksportnyi proryv [Rather alive than dead: how Ukrainian sheep farming made an export breakthrough]. *Agroportal*. Retrieved from <https://agroportal.ua/publishing/analitika/skoree-zhivchem-mertv-kak-ukrainskoe-ovtsevodstvo-osushchestvilo-eksportnyi-proryv> [in Ukrainian].
8. Slavkova, O.P., & Kovalova, O.M. (2017). Perspektyvy rozvytku vivcharstva [Prospects for the development of sheep breeding]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 19, 101–106. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/22.pdf> [in Ukrainian].
9. Vdovychenko, Yu.V. (Eds.). (2016). Stan ta naukove zabezpechennia haluzi vivcharstva v Ukraini [The state and scientific support of the sheep industry in Ukraine]. *Naukovyi visnyk «Askaniia-Nova» – Scientific Bulletin «Askania-Nova»*, 9, 3–16. Retrieved from http://asciansc.in.ua/images/M_images/20169.pdf [in Ukrainian].
10. Susharnyk, Ya.A. (2021). Analiz suchasnoho stanu rynku vivcharstva [Analysis of the current state of the sheep market]. *Naukovyi Visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Scientific Bulletin of Odesa National Economic University*, 9–10 (286–287), 92–98 [in Ukrainian].
11. Tymofiishyn, I.I., & Deresh, O.M. (2012). Stan ta shliakhy vidrodzhennia vivcharstva Khmelnychchyni [State and Ways of Revival of Sheep Breeding in Khmelnytsky Region]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk – Tavrian Scientific Herald*, 81, 303–305. Retrieved from http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/81_2012/60.pdf [in Ukrainian].
12. Suprun, I.O., Hetia, A.A., & Fychak, V.M. (2021). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku vivcharstva v Ukraini [Current state and prospects of sheep breeding in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats «Tekhnolohiia vyrobnytstva i pererobky produktsii tvarynnytstva» – Collection of scientific papers «Technology of production and processing of livestock products»*, 2, 21–31. <https://doi.org/10.33245/2310-9289-2021-166-2-21-31> [in Ukrainian].
13. *Tvarynnytstvo Ukrainy: statystychnyi zbirnyk 2009–2021. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Livestock of Ukraine: statistical collection 2009–2021. State Statistics Service of Ukraine]*. Kyiv. Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_tvar_zb.htm [in Ukrainian].
14. *Tvarynnytstvo Ukrainy: statystychnyi zbirnyk 2022. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Livestock of Ukraine: statistical collection 2022. State Statistics Service of Ukraine]*. Kyiv. Retrieved from chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefaindmdkaj/https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf [in Ukrainian].
15. Cherez viinu Ukraina vtratyla 30% poholivia ovets [Ukraine lost 30% of its sheep population due to the war]. *Agroportal*. Retrieved from <https://agroportal.ua/news/zhivotnovodstvo/cherez-viynu-ukrajina-vtratila-30-pogoliv-ya-ovec> [in Ukrainian].
16. Suprun, I., Getya, A., Fychak, V., & Janiček, M. (2021). Prospects of use of genetic resources of sheep in Ukraine. *Acta fytotechn zootechn*. 24. (1). P. 35–43. <https://doi.org/10.15414/afz.2021.24.01.35-43>.